

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU16

Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Konventionens huvudsakliga syfte är att harmonisera konventionsstaternas nationella lagstiftningar som rör it-relaterad brottslighet och att förenkla det internationella samarbetet kring dessa frågor.

Utskottet ställer sig också bakom regeringens förslag på de lagändringar som behövs för tillträdet. Förslagen innebär bl.a. att den som innehar en viss lagrad elektronisk uppgift som behövs i en brottsutredning ska kunna föreläggas att bevara uppgiften, en form av s.k. frysning. Förslagen innebär ingen utökad skyldighet att införskaffa eller lagra elektronisk information i förväg och inte heller några utökade möjligheter att få informationen utlämnad. Det föreslås vidare en skyldighet för den som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät och tjänster att lämna ut information om vilka som har deltagit vid överföringen av ett meddelande. De åtgärder som införs ska även kunna användas i det internationella straffrättsliga samarbetet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2021.

Utskottet föreslår även ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsyrkanden. Enligt utskottet bör reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt anpassas till modern teknik.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen avslår ett motionsyrkande.

I betänkandet finns en reservation (SD) och ett särskilt yttrande (S, V, MP).

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:72 Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet.

Fyra yrkanden i följd motioner.

Fyra yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden.....	6
Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet.....	6
Reservationer	18
Förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott, punkt 3 (SD)	18
Särskilt yttrande	19
Regler om husrannsakan och beslag på distans, punkt 2 (S, V, MP).....	19
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	20
Propositionen	20
Följdmotionerna	21
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	21
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	23
<i>Bilaga 3</i>	
Konstitutionsutskottets yttrande 2020/21:KU8y.....	36

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet

Riksdagen

a) godkänner

1. Europarådets konvention den 23 november 2001 om it-relaterad brottslighet (ETS 185) (avsnitt 5).

2. Europarådets tilläggsprotokoll den 28 januari 2003 till konventionen den 23 november 2001 om it-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem (ETS 189) (avsnitt 5).

3. en förklaring enligt artikel 29.4 i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att avslå en framställning om rättslig hjälp med ett föreläggande om bevarande, om det finns skäl att tro att uppgifterna inte kommer att kunna röjas i ett senare skede på grund av ett krav på dubbel straffbarhet (avsnitt 6.1.2).

4. en förklaring enligt artikel 14.3 a i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att endast tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter på de brott och brottstyper som avses i 27 kap. 19 § tredje stycket rättegångsbalken (avsnitt 6.4.1).

5. en förklaring enligt artikel 14.3 b i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter och avlyssning av innehållsuppgifter på meddelanden som överförs inom en tjänsteleverantörs datorsystem som dels drivs för en sluten användargrupp, dels inte använder allmänna kommunikationsnät och inte är anslutet till ett annat datorsystem (avsnitt 6.4.1).

6. en förklaring enligt artikel 6.2 a i tilläggsprotokollet till konventionen om it-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att i nationell rätt uppställa krav på att ett förnekande eller ett grovt förringande måste göras med uppsåt att uppmuntra till hat, diskriminering eller våld mot en enskild person eller en grupp av personer på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung liksom även trosbekännelse, under förebärande av något av förstnämnda karakteristika, för att sådana gärningar som avses i artikel 6.1 ska vara kriminaliserade (avsnitt 6.4.2).

b) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,

2. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,

3. lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation,
4. lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:72 punkterna 1–10 och avslår motion

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 16.

2. **Regler om husrannsakan och beslag på distans**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt bör anpassas till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2486 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M),

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 44,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15,

2020/21:3823 av Johan Forssell m.fl. (M),

2020/21:3827 av Andreas Carlson m.fl. (KD) och

2020/21:3831 av Helena Vilhelmsson och Hannes Hervieu (båda C) yrkande 2.

3. **Förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott**

Riksdagen avslår motion

2020/21:3818 av Adam Martinen m.fl. (SD).

Reservation (SD)

Stockholm den 11 mars 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Martinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2020/21:72 Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet. I propositionen föreslår regeringen att riksdagen godkänner Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Konventionens huvudsakliga syfte är att harmonisera konventionsstaternas nationella lagstiftningar som rör it-relaterad brottslighet och att förenkla det internationella samarbetet kring dessa frågor. Regeringen lämnar också förslag på de lagändringar som behövs för ett tillträde.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Fyra motioner har väckts med anledning av propositionen. I betänkandet behandlar utskottet även tre motioner från allmänna motionstiden 2020/21. Motionsförslagen finns i bilaga 1.

Utskottet beslutade den 11 februari 2021 att ge konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motionerna i de delar de berör konstitutionsutskottets beredningsområde. Konstitutionsutskottets yttrande finns i bilaga 3.

Utskottets överväganden

Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll samt att Sverige vid tillträde till konventionen och protokollet lämnar de förklaringar om förbehåll som regeringen har föreslagit. Riksdagen antar vidare regeringens förslag på de lagändringar som behövs för tillträdet.

Riksdagen gör vidare med anledning av motionsyrkanden ett tillkännagivande till regeringen om att reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt bör anpassas till modern teknik.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Jämför reservationen (SD) och det särskilda yttrandet (S, V, MP).

Budapestkonventionen

I november 1996 beslutade Europarådets straffrättsliga styrkommitté (European Committee on Crime Problems, CDPC) att ge en expertkommitté att utreda frågor rörande it-relaterad brottslighet. Efter beslut i ministerrådet påbörjades arbetet med en konvention om it-relaterad brottslighet i april 1997. Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet (kallad Budapestkonventionen) antogs av ministerrådet och öppnades för undertecknande 2001. Den trädde i kraft den 1 juli 2004. Hittills har 68 stater skrivit under Budapestkonventionen och 65 stater ratificerat den, bland dem den absoluta majoriteten av EU:s medlemsstater och de övriga nordiska länderna. Ett tilläggsprotokoll öppnades för undertecknande i januari 2003 och trädde i kraft den 1 mars 2006.

Sverige skrev under Budapestkonventionen den 23 november 2001 och tilläggsprotokollet den 28 januari 2003.

Budapestkonventionen har tre huvudsyften. Det första är att åstadkomma en tillnärmning av ländernas nationella straffrätt beträffande vissa gärningar. Det andra är att säkerställa att det finns nationella processrättsliga bestämmelser som tillgodoser behovet av att utreda och lagföra de brott som behandlas i konventionen och andra brott som begås med hjälp av datorer samt att kunna ta till vara bevisning i elektronisk form. Det tredje är att lägga grunden för ett snabbt och effektivt internationellt samarbete vid bekämpningen av it-relaterade brott.

Tilläggsprotokollet kriminaliserar gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem.

Propositionen

Sverige ska tillträda Budapestkonventionen

Enligt regeringen finns starka skäl för Sverige att delta aktivt i det internationella samarbetet mot it-relaterad brottslighet, inte minst för att kunna utreda och lagföra allvarliga brott som t.ex. it-relaterade barnpornografibrott. Regeringen föreslår därför att Sverige ska tillträda Budapestkonventionen och tilläggsprotokollet.

Behovet av lagändringar och förbehåll

Budapestkonventionen innehåller krav på att konventionsstaterna kriminaliserar vissa gärningar, inför en möjlighet att vidta vissa processrättsliga åtgärder och lämnar internationell rättslig hjälp med sådana åtgärder vid utredningen av dessa brott. Konventionsstaterna har också möjlighet att lämna reservationer och förbehåll i begränsade delar om det krävs på grund av den nationella rättsordningen. Konventionens bestämmelser bör i likhet med andra överenskommelser av liknande slag omarbetas till svensk författningstext. Om svensk rätt redan uppfyller konventionens krav behövs inga författningsändringar.

Regeringens bedömning är att svensk rätt redan uppfyller konventionens krav på straffrättsliga bestämmelser fullt ut men att lagändringar är nödvändiga för att uppfylla kraven i den processrättsliga regleringen och i bestämmelserna om internationellt samarbete. Sverige lämnade inga förbehåll vid undertecknandet av konventionen eller tilläggsprotokollet. Möjligheten att göra det kvarstår dock fram till ratificeringen. Behovet av och förslag till lagändringar samt behovet av förbehåll behandlas nedan.

Skyndsamt säkrande av lagrade uppgifter

Frysning av uppgifter

Brottsutredande myndigheter ska enligt artikel 16 i konventionen ha möjlighet att skyndsamt säkra, dvs. på ett betryggande sätt bevara, särskilt angivna datorbehandlingsbara uppgifter som redan finns lagrade. Artikel 16 syftar till att ge brottsutredande myndigheter möjlighet att under en begränsad tidsperiod säkra lagrade datorbehandlingsbara uppgifter i avvaktan på ett eventuellt beslut om andra tvångsåtgärder, en form av s.k. frysning. Det finns i dag ingen motsvarighet till en sådan åtgärd i svensk rätt. För att uppfylla kraven i artikel 16 föreslår regeringen därför att det införs en möjlighet till skyndsamt säkrande av lagrade datorbehandlingsbara uppgifter. Enligt förslaget ska den som i elektronisk form innehar en viss lagrad uppgift under vissa omständigheter kunna föreläggas att bevara uppgiften under viss angiven tid.

De uppgifter som avses med förslaget kan vara av vilket slag som helst, t.ex. en digitalt lagrad bild, innehållet i ett meddelande eller uppgifter om ett meddelandes ursprung och adressat. Att uppgiften ska vara lagrad betyder att den ska finnas bevarad elektroniskt. Förslaget innebär ingen utökad skyldighet att lagra elektronisk information. Uppgiften måste finnas lagrad när föreläggandet meddelas. Det går däremot inte att förelägga någon att framöver lagra eller spara uppgifter. Föreläggandet får inte vara generellt utan måste ange vilken specifik elektronisk uppgift som ska bevaras.

Den föreläggandet ska riktas mot

Ett föreläggande ska enligt förslaget riktas mot den fysiska eller juridiska person som innehar uppgifterna. Det innebär enligt regeringen att uppgifterna antingen ska finnas lagrade hos personen eller på annat sätt vara under personens kontroll och åtkomst. Lagrade uppgifter kan innehas av flera olika personer samtidigt, t.ex. om en person har sin e-post lagrad på en server hos en annan person. Regeringen anser att ett föreläggande då bör kunna riktas mot såväl den som uppgifterna finns lagrade hos som den som på distans har kontroll över och åtkomst till uppgifterna.

Tidpunkt för beslutet om föreläggande

Enligt förslaget ska ett föreläggande kunna beslutas när någon innehar en viss lagrad uppgift i elektronisk form som skäligen kan antas ha betydelse för utredningen om ett brott. Regeringen anför att ett säkrande av elektroniska uppgifter måste kunna göras i ett tidigt skede av en brottsutredning, på samma sätt som gäller för beslag och kvarhållande av försändelse. Ett föreläggande får inte riktas mot den som skäligen kan misstänkas för brott eller mot någon närstående till honom eller henne.

Ingen begränsning till brottstyp

Vid beslut om och användning av tvångsmedel gäller proportionalitetsprincipen. Den innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet alltid ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med den. Proportionalitetsprincipen kommer enligt regeringen att vara tillämplig även i fråga om frysning av uppgifter. Det innebär att ett föreläggande om bevarande inte kommer att kunna meddelas om det inte finns ett tillräckligt starkt behov av åtgärden med beaktande av motstående intressen. Det innebär också att ett meddelat föreläggande ska upphävas när åtgärden inte längre kan anses vara proportionerlig. Det är inte alltid möjligt att i ett tidigt skede av en utredning avgöra brottets rubricering eller svårhetsgrad. Det kan även vara svårt att så tidigt i utredningen förutse vilken betydelse ett bevis kommer att få. Regeringen anser därför att möjligheten att utfärda ett föreläggande om bevarande inte ska vara begränsad till vissa brottstyper eller till brott av viss svårhetsgrad.

Föreläggandets innehåll och form

Den som föreläggandet riktar sig mot bör enligt regeringens förslag kunna åläggas att se till att uppgiften bevaras på ett sådant sätt att den inte kan

förstöras, förändras eller på annat sätt göras oåtkomlig. Föreläggandet bör som huvudregel ges skriftligen. Eftersom föreläggandet avser en viss uppgift bör det anges vilken specifik elektronisk uppgift som ska bevaras, t.ex. en viss datafil eller trafikuppgifter som kan hänföras till ett visst meddelande. En elektronisk uppgift bör enligt regeringen kunna bevaras på olika sätt, t.ex. genom att den som föreläggandet riktar sig mot kopieras uppgiften eller genom att uppgiften lämnas orubbad på sin ursprungliga plats, samtidigt som åtgärder vidtas så att den inte kan raderas eller ändras på något sätt.

Tiden för bevarande

I föreläggandet ska det anges under hur lång tid uppgiften ska bevaras. Tiden får enligt regeringens förslag inte bestämmas till längre än nödvändigt och ska i ett första skede inte överstiga 90 dagar från dagen för beslutet. I mer komplicerade fall, t.ex. när ett ärende har internationell anknytning, kan det dock krävas att uppgiften bevaras en längre tid. Regeringen anser därför att det bör finnas en möjlighet att förlänga tiden med ytterligare högst 90 dagar om det finns särskilda skäl.

Tystnadsplikt

Enligt artikel 16.3 i konventionen ska den som föreläggs att bevara en viss lagrad uppgift kunna åläggas att hemlighålla att en sådan åtgärd har vidtagits. Det finns inga bestämmelser om tystnadsplikt som träffar den situationen i svensk rätt. Regeringens förslag är att ett föreläggande om att bevara en viss lagrad uppgift ska kunna innehålla en underrättelse om att den som förelagts att bevara uppgiften inte får uppenbara att åtgärden vidtagits och att detta uttryckligen bör framgå av bestämmelsen. Förslaget innebär inte att den föreslagna tystnadsplikten har företräde framför den grundlagsskyddade rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

Beslutsordning

Det finns enligt regeringen ett behov av att snabbt kunna säkra viss lagrad information i ett tidigt skede för att kunna bedriva effektiva brottsutredningar. Ett föreläggande om att bevara en viss lagrad uppgift bör därför enligt förslaget kunna meddelas av en åklagare eller en annan förundersökningsledare. I de fall Tullverket eller Kustbevakningen inlett en förundersökning kommer även dessa myndigheter ha möjlighet att besluta om ett föreläggande.

Eftersom det är fråga om en tvångsåtgärd bör enligt regeringen den som förelagts att bevara en uppgift, i likhet med vad som gäller vid beslag, kunna begära rättens prövning av föreläggandet. Rättens prövning bör också kunna avse tiden uppgiften ska bevaras. Rättegångsbalkens regler om rättens prövning av ett beslag bör tillämpas (se 27 kap. 6 § rättegångsbalken).

Inga ytterligare sanktionsmöjligheter

Konventionen kräver inte att det införs några sanktioner mot den som inte följer ett föreläggande om bevarande. Regeringen anser att brottsbalkens straffbestämmelse om överträdelse av en myndighets bud bör kunna tillämpas i fall då någon aktivt raderar en uppgift i strid med ett föreläggande om att

bevara den (se 17 kap. 13 §). Även den som medverkar till ett sådant brott kan dömas till ansvar (se 23 kap. 4 §). När det gäller beslut om tystnadsplikt bör enligt regeringen ett brott mot yppandeförbudet kunna ge böter (se 9 kap. 6 § rättegångsbalken).

Ändringar i lagen om elektronisk kommunikation

Ett föreläggande kommer även att kunna riktas mot den tillhandahållare som bedriver verksamhet som är anmälningspliktig enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och avse sådana uppgifter som lagrats för brottsbekämpande ändamål enligt den lagen. Lagens särskilda bestämmelser om kvalitet och säkerhet, om rätt till ersättning för kostnader och om anpassning för utlämnande bör enligt regeringens förslag tillämpas även när uppgifter bevaras hos tillhandahållaren på grund av att tillhandahållaren ålagts ett föreläggande om bevarande. En bestämmelse om det bör tas in i den lagen. Dessutom ska enligt förslaget även vissa bestämmelser om tystnadsplikt i lagen om elektronisk kommunikation gälla.

Internationell rättslig hjälp

Rättslig hjälp med ett föreläggande om bevarande

Enligt artikel 29 i konventionen ska ömsesidig rättslig hjälp kunna lämnas med ett sådant skyndsamt säkrande av lagrade datorbehandlingsbara uppgifter som avses i artikel 16.

För att en svensk myndighet ska kunna lämna rättslig hjälp med en tvångsåtgärd krävs att åtgärden finns tillgänglig i nationell rätt och omfattas av regleringen i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Utgångspunkten är att alla åtgärder som är möjliga att vidta i en svensk förundersökning även ska vara tillgängliga för en annan stat efter en ansökan om rättslig hjälp, oavsett om bistånd med åtgärden föreskrivs i en internationell överenskommelse eller inte.

För att skapa en möjlighet att också lämna internationell rättslig hjälp med ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift föreslår regeringen att åtgärden förs in i den paragraf i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som anger vilka åtgärder som omfattas av rättslig hjälp enligt lagen (se 1 kap. 2 §).

Den ordning som ska gälla för rättslig hjälp med ett föreläggande bör i så stor utsträckning som konventionen tillåter följa befintlig systematik i lagen. Regeringen anser därför att hjälp som utgångspunkt bör lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång.

Dubbel straffbarhet

En stat kan vägra en annan stat rättslig hjälp med ett föreläggande om bevarande om det vid punkten för beslut finns skäl att tro att de uppgifter som begärs bevarade inte kommer att kunna lämnas ut i ett senare skede på grund av ett krav på dubbel straffbarhet, under förutsättning att staten har förbehållit

sig den rätten (se artikel 29.4). Regeringen föreslår att Sverige ska utnyttja möjligheten att göra ett sådant förbehåll.

Grundlagsskyddade gärningar

Gärningar som omfattas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen kan endast lagföras i den ordning och omfattning som föreskrivs där. Om en begäran om rättslig hjälp med ett föreläggande om bevarande enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skulle komma i konflikt med bestämmelserna i dessa svenska grundlagar, bör rättslig hjälp enligt regeringen vägras. Ett uttryckligt stöd för en sådan ordning finns i artikel 29.5 b i Budapestkonventionen och 2 kap. 14 § i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Någon särskild vägransgrund med hänvisning till grundlagarna behöver därför enligt regeringen inte införas.

Europeisk utredningsorder

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området kräver att en europeisk utredningsorder ska kunna omfatta samtliga utredningsåtgärder som syftar till bevisinhämtning och som finns tillgängliga i nationell rätt (se artikel 3 och skäl 8). Genom regeringens förslag om att införa en möjlighet till föreläggande om bevarande av vissa uppgifter skapas dels en möjlighet att utfärda en europeisk utredningsorder i Sverige för ett sådant föreläggande, dels en skyldighet att erkänna och verkställa en sådan order från en annan medlemsstat. Regeringen anser därför att åtgärden bör tas upp i den paragraf i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder som anger vilka åtgärder som en europeisk utredningsorder kan avse eller motsvara (se 1 kap. 4 §).

Röjande av trafikuppgifter

Regeringen föreslår att tillhandahållare av elektroniska kommunikationsnät eller kommunikationstjänster som har förelagts att bevara en viss lagrad uppgift ska kunna åläggas att på begäran av den myndighet som beslutat om föreläggandet lämna ut uppgift om vilka övriga tillhandahållare som har deltagit vid överföringen av det meddelande som berörs av föreläggandet. Det föreslås därför ett tillägg till undantaget från tystnadsplikt i 6 kap. 22 § lagen om elektronisk kommunikation med den innebörden.

Regeringens bedömning är att det bör vara möjligt för åklagaren att i samband med verkställighet av en ansökan om rättslig hjälp eller en europeisk utredningsorder för ett föreläggande om bevarande begära att uppgifter om vilka övriga tillhandahållare som har deltagit vid överföringen av ett meddelande lämnas ut. Det krävs inte några ytterligare lagstiftningsåtgärder för att åstadkomma detta.

Husrannsakan

Enligt artikel 19.1 i konventionen ska de brottsutredande myndigheterna genom husrannsakan eller på annat sätt kunna bereda sig tillgång till ett datorsystem, en del därav eller ett annat medium för lagring av datorbehandlingsbara uppgifter och de uppgifter som finns lagrade där. Enligt artikel 19.2 bör det vidare vara möjligt att skyndsamt utvidga en undersökning av ett datorsystem till ett annat datorsystem eller del därav. I den förklarande rapporten till konventionen (p. 194) anges det att konventionens krav i denna del kan uppfyllas exempelvis genom att husrannsakan genomförs i en samordnad och snabb aktion på båda platserna.

Regeringens bedömning är att svensk rätt uppfyller konventionens krav om husrannsakan genom bestämmelser i brottsbalken. Regeringen uppger vidare att frågan om huruvida husrannsakan på distans är rättsligt möjligt har övervägts av Beslagsutredningen (se betänkandet *Beslag och husrannsakan – Ett regelverk för dagens behov*, SOU 2017:100) samt att förslaget har remitterats och för närvarande bereds i Regeringskansliet.

Föreslagna förbehåll

Insamling i realtid av trafikuppgifter

Enligt artikel 21 i konventionen står det varje fördragsslutande stat fritt att avgöra vid vilka brott som avlyssning av innehållsuppgifter ska kunna användas. Insamling i realtid av trafikuppgifter ska som huvudregel vara möjligt vid utredningar av dels brott enligt konventionen, dels andra brott som begåtts med hjälp av ett datorsystem samt även generellt vid insamling av bevis i elektronisk form om ett brott (se artikel 20 och särskilt hänvisningen i punkt 4 till artikel 14). En fördragsslutande stat får förbehålla sig rätten att endast tillåta insamling i realtid av trafikuppgifter för brott eller brottstyper som anges i förbehållet. Ett sådant förbehåll förutsätter att omfattningen av dessa brott eller brottstyper inte är mer begränsad än de brott för vilka staten tillåter avlyssning av innehållsuppgifter (se artikel 14.3 a).

Regeringen föreslår att Sverige ska lämna en förklaring om att Sverige förbehåller sig rätten att endast tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter för de brott och brottstyper som avses i 27 kap. 19 § tredje stycket rättegångsbalken.

Avlyssning av innehållsuppgifter

Enligt artikel 14.3 b i konventionen finns det en möjlighet för en fördragsslutande stat att förbehålla sig rätten att inte tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter eller avlyssning av innehållsuppgifter på meddelanden som överförs inom ett datorsystem som dels drivs för en sluten användargrupp, dels inte använder allmänna kommunikationsnät och inte är anslutet till ett annat datorsystem, oavsett om detta är offentligt eller enskilt.

Regeringen föreslår att Sverige ska lämna en sådan förklaring.

Krav på uppsåt att uppmuntra till hat, diskriminering eller våld mot folkgrupp

I artikel 6.1 i tilläggsprotokollet ställs krav på att de fördragsslutande parterna kriminaliserar gärningar som innebär att någon uppsåtligen och orättmätigt med hjälp av ett datorsystem sprider eller på annat sätt för allmänheten tillgängliggör material som förnekar, grovt förringar, gillar eller rättfärdigar gärningar som enligt folkrätten och vissa internationella domstolar utgör folkmord eller brott mot mänskligheten. Enligt artikel 6.2 a får en fördragsslutande stat ställa upp krav på att ett förnekande eller ett grovt förringande görs med uppsåt att uppmuntra till hat, diskriminering eller våld mot en enskild person eller en grupp av personer på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung liksom även trosbekännelse, om den används som svepskäl för någon av de förstnämnda utmärkande egenskaperna. En part får också enligt artikel 6.2 b förbehålla sig rätten att helt eller delvis avstå från att straffbelägga de gärningar som avses i artikel 6.1.

Regeringen föreslår att Sverige ska lämna en förklaring i enlighet med artikel 6.2 a.

Inget förbehåll föreslås för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott

Enligt artikel 3.1 i tilläggsprotokollet ska parterna straffbelägga uppsåtlig och orättmätig spridning eller annat tillgängliggörande av rasistiskt och främlingsfientligt material till allmänheten med hjälp av ett datorsystem. Begreppet tillgängliggöra ska innefatta även sådana åtgärder som att skapa eller sammanställa länkar i syfte att göra det lättare att få tillgång till rasistiskt och främlingsfientligt material (se den förklarande rapporten p. 28).

En fördragsslutande part får enligt artikel 3.2 förbehålla sig möjligheten att inte införa straffansvar när det material som avses i artikel 3.1 förespråkar, främjar eller uppmuntrar diskriminering utan samband med hat eller våld, om det finns andra effektiva åtgärder att tillgå. Staterna får också enligt artikel 3.3 förbehålla sig rätten att inte föreskriva vare sig straffansvar eller andra effektiva åtgärder för vissa fall av sådan diskriminering om etablerade principer om yttrandefrihet i statens rättssystem hindrar det.

Enligt artikel 5.5 ska parterna också göra det straffbart att uppsåtligen och orättmätigt, med hjälp av ett datorsystem, offentligt kränka en grupp personer eller en person av det skälet att de tillhör en grupp som utmärks av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung liksom även trosbekännelse, om den används som svepskäl för någon av de förstnämnda utmärkande egenskaperna. Bestämmelsen erbjuder enligt artikel 5.2 samma möjligheter till förbehåll som artikel 3.

Regeringens bedömning är att straffbestämmelserna om förtal, uppvigling och hets mot folkgrupp innefattar samtliga dessa gärningar (se 5 kap. 1 § samt 16 kap. 5 och 8 §§ brottsbalken). Eftersom brotten även är straffbara som tryck- och yttrandefrihetsbrott när de begåtts i ett grundlagsskyddat medium anser regeringen vidare att Sverige uppfyller konventionens krav utan att göra

förbehåll i någon del (se 7 kap. 3, 5 och 6 §§ tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen). Svensk rätt uppfyller därmed enligt regeringen kraven i bestämmelserna om spridande av material och om kränkning i artiklarna 3 och 5 i tilläggsprotokollet. Något förbehåll föreslås inte.

Inga ytterligare lagändringar föreslås

Regeringens bedömning är att svensk rätt uppfyller de krav på kriminalisering, påföljder och åtgärder som uppställs i konventionen och i tilläggsprotokollet. Några lagändringar för att genomföra bestämmelserna föreslås därför inte. Det krävs inte heller några ytterligare lagstiftningsåtgärder för att uppfylla de processrättsliga kraven eller bestämmelserna om internationellt samarbete.

Ikraftträdande

Regeringen föreslår att ändringarna ska träda i kraft den 1 maj 2021.

Motionerna

Ratificera konventionen

I motion 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 16 begär motionärerna att Sverige ska ratificera konventionen om it-relaterad brottslighet.

Regler om husrannsakan och beslag på distans

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2020/21:3823 att regeringen snarast ska återkomma med förslag på regler om husrannsakan på distans. Motionärerna anför att det är en brist att rättsläget när det gäller husrannsakan eller undersökning på distans fortfarande är oklart trots att Beslagsutredningen (SOU 2017:100) föreslog en reglering av frågan för flera år sedan. Ett liknande yrkande framställs i kommittémotion 2020/21:3827 av Andreas Carlson m.fl. (KD).

I kommittémotion 2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 44 begärs, med hänvisning till Beslagsutredningen, att reglerna om beslag och husrannsakan ska anpassas till modern teknik. Liknande yrkanden framställs även i motion 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15, kommittémotion 2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 44, motion 2020/21:3831 av Helena Vilhelmsson och Hannes Hervieu (båda C) yrkande 2 samt motion 2020/21:2486 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M).

Förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott

Adam Martinen m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2020/21:3818 att Sverige ska lämna förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt artiklarna 3.2 och 5.2 i tilläggsprotokollet. Motionärerna anför att det internationella samarbetet bör underlätta beivrandet av brottslighet men inte förbinda länderna i straffrättslig mening. Det är därför inte lämpligt att Sverige förbinder sig att reglera tryck- och yttrandefrihet på ett visst sätt.

Pågående arbete

Beslagsutredningen överlämnade i december 2017 sitt betänkande Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100). Utredningen hade bl.a. i uppdrag att se över reglerna om beslag och husrannsakan i syfte att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. I uppdraget låg bl.a. att anpassa bestämmelserna om beslag och husrannsakan till modern teknik.

Utredningen konstaterar bl.a. att det finns ett mycket stort behov från brottsutredningssynpunkt av att de brottsbekämpande myndigheterna kan få tillgång till information som inte finns lokalt lagrad i en dator eller mobiltelefon eller annan liknande informationsbärare, utan som lagrats på annan plats och kan nås via en informationsbärare som undersöks under en husrannsakan eller efter ett beslag. Detta behov kommer med all säkerhet att öka ytterligare, eftersom det blir allt vanligare att information lagras externt, exempelvis i lagrings- eller kommunikationstjänster i det s.k. molnet. Det bör enligt utredningen därför införas en möjlighet att använda en informationsbärare som påträffats under en husrannsakan eller som har tagits i beslag för att bereda sig tillgång till information som finns lagrad på annan plats. Det finns vidare ett behov av en möjlighet för de brottsbekämpande myndigheterna att genomföra en undersökning av elektroniskt lagrad information via kommunikationsnät och från sin egen tekniska utrustning. Det finns nämligen situationer där det i praktiken inte är möjligt med en husrannsakan eller ett beslag, t.ex. i miljöer där en traditionell husrannsakan skulle medföra att polisen skulle bli igenkänd och datorn flyttas från platsen eller informationen raderas. I vissa fall kan det vara till fördel för den som drabbas av åtgärden om den genomförs på detta sätt och inte som en husrannsakan. Utredningen föreslår mot denna bakgrund att det införs en möjlighet till undersökning på distans.

Betänkandet har remissbehandlats och bereds inom Justitiedepartementet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågan om husrannsakan på distans och tillgång till dokument som lagrats i molntjänster, senast våren 2020 (bet. 2019/20:JuU27 s. 43 f.). Utskottet konstaterade då att stora mängder

information numera är elektroniskt lagrad, men att reglerna om beslag och husrannsakan emellertid inte tar hänsyn till det utan i stället utgår från fysiska objekt och miljöer. Detta kan orsaka problem utifrån hur dagens informationshantering till stor del ser ut. Utskottet konstaterade att reglerna om beslag och husrannsakan utretts, med syftet att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. Utredningen blev klar redan 2017 men därefter har ingenting hänt. Utskottet ansåg att det är angeläget att skyndsamt anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och dagens förutsättningar, och föreslog därför ett tillkännagivande om att regeringen snarast borde återkomma med ett lagförslag om detta till riksdagen.

Riksdagen följde dock inte utskottets förslag om ett tillkännagivande utan avsgot förslaget (riksdagens prot. 2019/20:120 § 24).

Konstitutionsutskottets yttrande

Konstitutionsutskottet har yttrat sig över propositionen och motion 2020/21:3818 (SD). Yttrandet har begränsats till att avse frågor som berör behovet av förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. I yttrandet anför konstitutionsutskottet bl.a. följande:

Utskottet konstaterar att regeringen gör bedömningen att Sverige uppfyller de krav på kriminalisering som följer av tilläggsprotokollet, under förutsättning att Sverige gör det av regeringen föreslagna förbehåll avseende förnekande och grovt förringande av folkmord och brott mot mänskligheten. Vidare konstaterar utskottet att regeringen gör bedömningen att något särskilt förbehåll med anledning av den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott inte behövs. Till stöd för sin bedömning hänvisar regeringen främst till skrivningen i tilläggsprotokollets ingresstext, där det framgår att artiklarna i tilläggsprotokollet inte avser att påverka redan etablerade principer om yttrandefrihet i nationella rättssystem.

Utskottet noterar att det under regeringens beredning av ärendet har förts fram synpunkter som delvis avviker från de bedömningar som regeringen gör avseende behovet av förbehåll, bl.a. med hänvisning till den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. Vidare noterar utskottet att dessa synpunkter har bemötts av regeringen i propositionen och även i det betänkande som ligger till grund för de ställningstaganden som regeringen gör i propositionen.

Utifrån de utgångspunkter som konstitutionsutskottet har att beakta har utskottet inget att invända mot att propositionen bifalls och att motion 2020/21:3818 av Adam Martinen m.fl. (SD) avslås.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser i likhet med regeringen att det är angeläget att Sverige deltar aktivt i det internationella samarbetet mot it-brottslighet. Det är därför positivt att regeringen nu dels föreslår att Sverige ska tillträda Budapestkonventionen och tilläggsprotokollet, dels lämnar förslag på de lagändringar som behövs för ett tillträde. Konstitutionsutskottet har inte heller haft något att invända mot

att propositionen bifalls. Sammantaget anser utskottet att regeringens förslag har fått en väl avvägd utformning. Utskottet föreslår därför att riksdagen av de skäl som anförs i propositionen ska godkänna Budapestkonventionen och dess tilläggsprotokoll och anta regeringens lagförslag. Motion 2020/21:3302 (M) yrkande 16 får därmed anses vara i huvudsak tillgodosedd och utskottet avstyrker motionen.

Utskottet anser dock att det är en brist att frågan om möjligheten att genomföra husrannsakan och beslag på distans inte klargörs i propositionen. Som framgår ovan överlämnade Beslagsutredningen redan 2017 sitt betänkande i vilket konstaterades att det finns ett mycket stort behov för brottsbekämpande myndigheter att få tillgång till information som lagras i exempelvis lagrings- eller kommunikationstjänster. Beslagsutredningen föreslog därför att det skulle införas en möjlighet till undersökning på distans. Utredningen har remitterats och därefter beretts i Regeringskansliet i flera år. Som utskottet anförde redan våren 2020 är det angeläget att skyndsamt anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och dagens förutsättningar. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett lagförslag om detta till riksdagen. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:2486 (M), 2020/21:2957 (C) yrkande 44, 2020/21:3302 (M) yrkande 15, 2020/21:3823 (M), 2020/21:3827 (KD) och 2020/21:3831 (C).

När det gäller behovet av förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott gör utskottet ingen annan bedömning än den som regeringen gör i propositionen. Konstitutionsutskottet, som har yttrat sig över motionen, har inte heller haft någon invändning mot att den avslås. Utskottet avstyrker därför motion 2020/21:3818 (SD).

Reservationer

Förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott, punkt 3 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3818 av Adam Marttinen m.fl. (SD).

Ställningstagande

Vi anser att Sverige ska lämna förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt artikel 3.2 och 5.2 i tilläggsprotokollet. Tryck- och yttrandefriheten är ett fundament i den moderna demokratin. Det bör därför vara upp till varje land att utforma de inskränkningar av dessa friheter som det landet anser är motiverade. Det internationella samarbetet bör inte förbinda länderna i en viss straffrättslig mening utan istället syfta till att underlätta ländernas beivrande av brottslighet. Att Sverige åtar sig att reglera tryck- och yttrandefriheten på detta sätt är enligt vår mening olämpligt.

Särskilt yttrande

Regler om husrannsakan och beslag på distans, punkt 2 (S, V, MP)

Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP) anför:

Som framgår ovan bereds Beslagsutredningens betänkande Beslag och husrannsakan - ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100) inom regeringskansliet och vi utgår från att regeringen arbetar aktivt med bl.a. förslaget om husrannsakan på distans.

När reglerna om beslag och husrannsakan anpassas till modern teknik måste hänsyn dock tas till att det kan aktualisera svåra och viktiga avvägningar mellan intresset av en effektiv brottsbekämpning och skyddet för enskilda fri- och rättigheter. Reglerna måste dessutom avgränsas så att de inte möjliggör att rättssäkerhetsmekanismer på andra områden kan kringgås. En anpassning av reglerna om beslag och husrannsakan kräver således att noggranna överväganden görs, vilken rimligen måste få ta tid.

Mot bakgrund av det arbete som pågår finner vi emellertid inte anledning att nu reservera oss mot att riksdagen riktar ett tillkännagivande till regeringen i frågan.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:72 Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet:

1. Riksdagen godkänner Europarådets konvention den 23 november 2001 om it-relaterad brottslighet (ETS 185) (avsnitt 5).
2. Riksdagen godkänner Europarådets tilläggsprotokoll den 28 januari 2003 till konventionen den 23 november 2001 om it-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem (ETS 189) (avsnitt 5).
3. Riksdagen godkänner en förklaring enligt artikel 29.4 i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att avslå en framställning om rättslig hjälp med ett föreläggande om bevarande, om det finns skäl att tro att uppgifterna inte kommer att kunna röjas i ett senare skede på grund av ett krav på dubbel straffbarhet (avsnitt 6.1.2).
4. Riksdagen godkänner en förklaring enligt artikel 14.3 a i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att endast tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter på de brott och brottstyper som avses i 27 kap. 19 § tredje stycket rättegångsbalken (avsnitt 6.4.1).
5. Riksdagen godkänner en förklaring enligt artikel 14.3 b i konventionen om it-relaterad brottslighet av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte tillämpa insamling i realtid av trafikuppgifter och avlyssning av innehållsuppgifter på meddelanden som överförs inom en tjänsteleverantörs datorsystem som dels drivs för en sluten användargrupp, dels inte använder allmänna kommunikationsnät och inte är anslutet till ett annat datorsystem (avsnitt 6.4.1).
6. Riksdagen godkänner en förklaring enligt artikel 6.2 a i tilläggsprotokollet till konventionen om it-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att i nationell rätt uppställa krav på att ett förnekande eller ett grovt förringande måste göras med uppsåt att uppmuntra till hat, diskriminering eller våld mot en enskild person eller en grupp av personer på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung liksom även trosbekännelse, under förebärande av något av förstnämnda karaktäristika, för att sådana gärningar som avses i artikel 6.1 ska vara kriminaliserade (avsnitt 6.4.2).

7. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
8. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.
9. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.
10. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder.

Följdmotionerna

2020/21:3818 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare förbehåll vid tillträdet till konventionen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3823 av Johan Forssell m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med förslag om reglering av husrannsakan på distans och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3827 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till husrannsakan på distans och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3831 av Helena Vilhelmsson och Hannes Hervieu (båda C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:2486 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen då dokument som är viktiga för brottsutredningar flyttats till molntjänster och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och dagens förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ratificera cybercrimekonventionen och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att det i rättegångsbalken ska införas två nya paragrafer, 27 kap. 16 och 16 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.*16 §¹*

Den som i elektronisk form innehar en viss lagrad uppgift som skäligen kan antas ha betydelse för utredningen om ett brott får föreläggas att bevara uppgiften.

I föreläggandet ska det anges hur länge uppgiften ska bevaras. Tiden får inte bestämmas till längre än nödvändigt och får inte överstiga 90 dagar från dagen för beslutet.

Om det finns särskilda skäl får tiden för bevarande förlängas med högst 90 dagar.

Ett föreläggande får inte riktas mot den som skäligen kan misstänkas för brottet eller mot någon till honom eller henne sådan närstående person som avses i 36 kap. 3 §.

16 a §

Ett föreläggande enligt 16 § får beslutas av undersökningsledaren eller en åklagare.

I föreläggandet får det anges att den som har förelagts att bevara en viss uppgift inte får uppenbara att åtgärden har vidtagits.

Den som har förelagts att bevara en viss uppgift får begära rättens prövning av föreläggandet. För rättens prövning gäller 6 § första stycket.

¹ Tidigare 16 § upphävd genom 1989:650.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2021.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 § och 2 kap. 1 och 2 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 24 c §, och närmast före 4 kap. 24 c § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,

6. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation,

7. hemlig kameraövervakning,

8. hemlig rumsavlyssning,

9. hemlig dataavläsning,

10. tekniskt bistånd med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning enligt 2 § första stycket 1 och 2 lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,

11. tillstånd till gränsöverskridande hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning enligt 2 § första stycket 1 och 2 lagen om hemlig dataavläsning,

12. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och

6. föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken,

7. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation,

8. hemlig kameraövervakning,

9. hemlig rumsavlyssning,

10. hemlig dataavläsning,

11. tekniskt bistånd med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning enligt 2 § första stycket 1 och 2 lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,

12. tillstånd till gränsöverskridande hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning enligt 2 § första stycket 1 och 2 lagen om hemlig dataavläsning,

13. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och

¹ Senaste lydelse 2020:65.

13. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med någon annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

14. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

2 kap.

1 §²

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–9 och 13 ska lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 10–12 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–10 och 14 ska lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 11–13 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

2 §³

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4, 10 och 12 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5–9, 11 och 13 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4, 6, 11 och 13 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 7–10, 12 och 14 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

² Senaste lydelse 2020:65.

³ Senaste lydelse 2020:65.

4 kap.***Föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift****24 c §*

En ansökan om ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken handläggs av en åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2021.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

dels att 6 kap. 8, 16 c, 16 d, 21 och 22 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 6 kap. 16 g §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §¹

Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte

1. när en myndighet eller en domstol behöver tillgång till sådana uppgifter som avses i 5 § för att lösa tvister,

2. för elektroniska meddelanden som omfattas av ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken,

2. för elektroniska meddelanden som omfattas av beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, tekniskt bistånd med sådan avlyssning eller övervakning, inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, eller

3. i den utsträckning uppgifter som avses i 5 § är nödvändiga för att förhindra och avslöja obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

3. för elektroniska meddelanden som omfattas av beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, tekniskt bistånd med sådan avlyssning eller övervakning, inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, eller

4. i den utsträckning uppgifter som avses i 5 § är nödvändiga för att förhindra och avslöja obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

16 c §²

Uppgifter som lagrats enligt 16 a § får behandlas endast för att lämnas ut enligt 22 § första stycket 2, 27 kap. 19 § rättegångsbalken eller lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om

Uppgifter som lagrats enligt 16 a § får behandlas endast för att lämnas ut enligt 22 § första stycket 2 eller 14, 27 kap. 19 § rättegångsbalken eller lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om

¹ Senaste lydelse 2012:285.

² Senaste lydelse 2012:285.

elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

16 d §³

Uppgifter som avses i 16 a § ska lagras enligt följande:

– Uppgifter som genereras eller behandlas vid telefonitjänst och meddelandehantering via mobil nätanslutningspunkt ska lagras i sex månader. Lokaliseringsuppgifter ska dock lagras i endast två månader.

– Uppgifter som genereras eller behandlas vid internetåtkomst ska lagras i tio månader. Om uppgifterna identifierar den utrustning där kommunikationen slutligt avskiljs från den lagringsskyldige till den enskilda abonnenten ska de dock lagras i endast sex månader.

Lagringstiden räknas från den dag kommunikationen avslutades.

När lagringstiden löpt ut ska den lagringsskyldige genast utplåna uppgifterna. Om en begäran om utlämnande har kommit in innan lagringstiden löpt ut, ska den lagringsskyldige dock fortsätta lagra uppgifterna till dess att de lämnats ut. *Efter utlämnandet* ska uppgifterna genast utplånas.

När lagringstiden *har* löpt ut ska den lagringsskyldige genast utplåna uppgifterna. Om en begäran om utlämnande har kommit in *eller ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken har meddelats* innan lagringstiden löpt ut, ska den lagringsskyldige dock fortsätta lagra uppgifterna till dess att de *har* lämnats ut *eller tiden för bevarande har löpt ut. Därefter* ska uppgifterna genast utplånas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om lagringstiden enligt första stycket.

16 g §

Om någon som bedriver verksamhet som är anmälningspliktig enligt 2 kap. 1 § har förelagts att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken gäller 3 a, 16 e och 16 f §§ på motsvarande sätt för den uppgift som ska bevaras.

21 §⁴

Tystnadsplikt enligt 20 § första stycket gäller även för uppgift som hänför sig till

1. åtgärden att kvarhålla försändelser enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken,

³ Senaste lydelse 2019:497.

⁴ Senaste lydelse 2012:285.

2. angelägenhet som avser användning av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken eller tekniskt bistånd med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller med hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 4 kap. 25 b § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,

3. angelägenhet som avser inhämtning av signaler i elektronisk form enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet,

4. inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, *och*

5. begäran om utlämnande av uppgift om abonnemang enligt 22 § första stycket 2.

4. inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet,

5. begäran om utlämnande av uppgift om abonnemang enligt 22 § första stycket 2,

6. föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken, och

7. begäran om utlämnande av en uppgift om tillhandahållare av elektroniska kommunikationsnät eller elektroniska kommunikationstjänster enligt 22 § första stycket 14.

22 §⁵

Den som tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst och därvid har fått del av eller tillgång till uppgift som avses i 20 § första stycket ska på begäran lämna

1. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till en myndighet som i ett särskilt fall behöver en sådan uppgift för delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932), om myndigheten finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl,

2. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 och som gäller misstanke om brott till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som ska ingripa mot brottet,

3. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 och 3 samt uppgift om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits till Polismyndigheten, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med efterforskning av personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det finns fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa,

4. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Kronofogdemyndigheten om myndigheten behöver uppgiften i exekutiv verksamhet och

⁵ Senaste lydelse 2020:340.

myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

5. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Skatteverket, om verket finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende som avser kontroll av skatt eller avgift eller rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481),

6. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Polismyndigheten, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten ska kunna fullgöra en uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

7. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten ska kunna fullgöra underrättelseskyldighet enligt 33 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

8. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 och 3 till regional alarmeringscentral som avses i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler,

9. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Finansinspektionen, om inspektionen finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för utredningen av en misstänkt överträdelse av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 596/2014 av den 16 april 2014 om marknadsmissbruk (marknadsmissbruksförordning) och om upphävande av Europaparlamentet och rådets direktiv 2003/6/EG och kommissionens direktiv 2003/124/EG, 2003/125/EG och 2004/72/EG,

10. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Finansinspektionen, om inspektionen finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller någon av bestämmelserna i 4 a kap. 1–8 §§ lagen (2010:751) om betaltjänster eller 1 kap. 5 § eller 4 kap. 7, 8, 9, 10, 11 eller 14 § lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter,

11. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Konsumentombudsmannen, om ombudsmannen finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden eller marknadsföringslagen (2008:486), när det är fråga om en misstänkt överträdelse av unionslagstiftning som skyddar konsumenternas intressen enligt bilagan till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2394 av den 12 december 2017 om samarbete mellan de nationella myndigheter som har tillsynsansvar för konsumentskyddslagstiftningen och om upphävande av förordning (EG) nr 2006/2004,

12. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Läke- medels- verket, om verket finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller bestämmelserna om marknads- föring i 12 kap. läke- medelslagen (2015:315), och

13. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Konsument-

12. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Läke- medels- verket, om verket finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn när det gäller bestämmelserna om marknads- föring i 12 kap. läke- medelslagen (2015:315),

13. uppgift som avses i 20 § första stycket 1 till Konsument-

verket, om verket finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (2019:59) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning.

verket, om verket finner att uppgiften är av väsentlig betydelse i ett ärende om tillsyn enligt lagen (2019:59) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning, och

14. uppgift som avses i 20 § första stycket 3 om vilka övriga tillhandahållare av elektroniska kommunikationsnät eller elektroniska kommunikationstjänster som har deltagit vid överföringen av ett meddelande som omfattas av ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken till den myndighet som meddelat föreläggandet.

Ersättning för att lämna ut andra uppgifter enligt första stycket 8 än lokaliseringssuppgifter ska vara skälig med hänsyn till kostnaderna för utlämnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2021.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder

dels att 1 kap. 4 §, 3 kap. 5 § och 4 kap. 1 och 2 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 16 a § och 3 kap. 33 a §, och närmast före 2 kap. 16 a § och 3 kap. 33 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

4 §¹

En utredningsåtgärd enligt denna lag ska avse eller motsvara

1. förhör under förundersökning,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. förhör genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring,
4. beslag, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken *eller* en åtgärd enligt 27 kap. 15 § samma balk, 4. beslag, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, en åtgärd enligt 27 kap. 15 § *eller ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § samma balk,*
5. husrannsakan och andra åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning,
7. tillfälligt överförande av en frihetsberövad person,
8. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person,
9. kontrollerad leverans,
10. bistånd i en brottsutredning med användning av en skyddsidentitet,
11. inhämtande av bevis som finns hos en myndighet, *eller*
12. andra åtgärder som inte innebär användning av tvångsmedel eller någon annan tvångsåtgärd.

2 kap.

Föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift

16 a §

När en utredningsorder för ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken har verkställts i

¹ Senaste lydelse 2020:67.

den andra medlemsstaten får den som har förelagts åtgärden begära rättens prövning. För rättens prövning gäller 27 kap. 6 § första stycket samma balk.

Den tid en uppgift enligt 27 kap. 16 § andra stycket rättegångsbalken ska bevaras, räknas från den tidpunkt då åtgärden verkställdes i den andra medlemsstaten. Om det finns särskilda skäl får tiden för bevarande förlängas med högst 90 dagar.

3 kap.

5 §

En utredningsorder får inte erkännas och verkställas i Sverige om

1. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier eller om skydd för uppgifter som avses i 36 kap. 5 och 5 a §§ rättegångsbalken,

2. ordern avser beslag av en skriftlig handling eller ett skriftligt meddelande och det enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken finns hinder mot att ta handlingen eller meddelandet i beslag,

2. ordern avser beslag av en skriftlig handling eller ett skriftligt meddelande *eller ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift* och det enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken finns hinder mot att ta handlingen eller meddelandet i beslag *eller enligt 27 kap. 16 § fjärde stycket samma balk meddela ett föreläggande,*

3. det skulle medföra fara för Sveriges säkerhet, äventyra enskilda personers säkerhet eller medföra risk för röjande av uppgifter som rör underrättelseverksamhet,

4. den gärning som avses i utredningsordern har begåtts utanför den utfärdande medlemsstatens territorium och helt eller delvis i Sverige, och gärningen inte motsvarar ett brott enligt svensk lag, eller

5. utredningsåtgärden inte motsvarar en åtgärd som anges i 1 kap. 4 §.

En utredningsorder får inte vägras enligt första stycket 5, om en annan utredningsåtgärd kan vidtas som ger motsvarande resultat som den åtgärd som utredningsordern avser.

Föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift

33 a §

När en utredningsorder för ett föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken har verkställts,

tillämpas 32 § första, fjärde och femte styckena.

4 kap.

1 §

Domstolens beslut enligt 2 kap. 5, 14 och 16 §§ får överklagas. Vid överklagande gäller vad som är föreskrivet i rättegångsbalken eller annan författning för beslut *angående* den åtgärd som avses i utredningsordern.

Ett beslut i fråga om att utfärda en utredningsorder får inte överklagas.

2 §

Domstolens beslut enligt 3 kap. 9, 32 och 33 §§ får överklagas. Vid överklagande gäller vad som är föreskrivet i rättegångsbalken eller annan författning för beslut *angående* en åtgärd som motsvarar den åtgärd som avses i utredningsordern. Domstolens beslut enligt 3 kap. 25 § får överklagas på det sätt som gäller enligt rättegångsbalken.

Övriga beslut i fråga om erkännande och verkställighet av en utredningsorder får inte överklagas.

Domstolens beslut enligt 3 kap. 9, 32, 33 och 33 a §§ får överklagas. Vid överklagande gäller vad som är föreskrivet i rättegångsbalken eller annan författning för beslut *om* en åtgärd som motsvarar den åtgärd som avses i utredningsordern. Domstolens beslut enligt 3 kap. 25 § får överklagas på det sätt som gäller enligt rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2021.

BILAGA 3

Konstitutionsutskottets yttrande 2020/21:KU8y

Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet

Till justitieutskottet

Justitieutskottet beslutade den 11 februari 2021 att ge konstitutionsutskottet möjlighet att yttra sig över regeringens proposition 2020/21:72 Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och motioner i de delar som berör konstitutionsutskottets beredningsområde.

Konstitutionsutskottet begränsar sitt yttrande till att avse frågor som berör behovet av förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Utifrån de utgångspunkter som konstitutionsutskottet har att beakta har utskottet inget att invända mot att propositionen bifalls och att motion 2020/21:3818 av Adam Marttinen m.fl. (SD) avslås.

I yttrandet finns en avvikande mening (SD).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Sverige undertecknade Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet den 23 november 2001 och tilläggsprotokollet till konventionen den 28 januari 2003. Frågan om Sverige bör tillträda konventionen och tilläggsprotokollet samt vilka lagändringar som krävs för ett tillträde behandlades i departementspromemorian Brott och brottsutredning i it-miljö (Ds 2005:6). Departementspromemorian har remissbehandlats.

Efter att promemorian hade remitterats kom förutsättningarna för bedömningen av om svensk rätt uppfyller konventionens krav väsentligen att förändras genom ett antal lagstiftningsärenden på området. Regeringen beslutade därför den 27 oktober 2011 att ge en särskild utredare i uppdrag att på nytt analysera behovet av och lämna förslag på de författningsändringar som krävdes för att Sverige ska kunna tillträda konventionen och tilläggsprotokollet (dir. 2011:98). Utredningen överlämnade i maj 2013 betänkandet Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet (SOU 2013:39). Betänkandet har remissbehandlats. I propositionen behandlar regeringen utredningens förslag som rör genomförandet av konventionen i svensk rätt.

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att Sverige ska godkänna Europarådets konvention från den 23 november 2001 om it-relaterad brottslighet (ETS 185). Konventionens huvudsakliga syfte är att harmonisera konventionsstaternas nationella lagstiftningar som rör it-relaterad brottslighet och att förenkla det internationella samarbetet kring dessa frågor. Regeringen lämnar också förslag på de lagändringar som behövs för ett tillträde. Förslagen innebär bl.a. att den som innehar en viss lagrad elektronisk uppgift som behövs i en brottsutredning ska kunna föreläggas att bevara uppgiften, en form av s.k. frysning. Det föreslås vidare en skyldighet för den som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät och tjänster att lämna ut information om vilka som har deltagit vid överföringen av ett meddelande. De åtgärder som införs ska även kunna användas i det internationella straffrättsliga samarbetet.

I propositionen föreslår regeringen även att Sverige ska godkänna Europarådets tilläggsprotokoll från den 28 januari 2003 till konventionen om it-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem (ETS 189). Regeringen föreslår vidare att riksdagen godkänner en förklaring enligt artikel 6.2 a i tilläggsprotokollet med innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att i nationell rätt ställa upp krav på att ett förnekande eller ett grovt förringande måste göras med uppsåt att uppmuntra till hat, diskriminering eller våld mot

en enskild person eller en grupp av personer på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung liksom även trosbekännelse, under förebärande av något av förstnämnda karaktäristika, för att sådana gärningar som avses i artikel 6.1 ska vara kriminaliserade.

Kapitel II i tilläggsprotokollet (artikel 3–7) innehåller bestämmelser med krav på kriminalisering av vissa gärningar. Enligt artikel 3 ska konventionsstaterna straffbelägga gärningar som består i att till allmänheten sprida eller på annat sätt göra tillgängligt rasistiskt och främlingsfientligt material med hjälp av datorsystem. I artikel 4 behandlas hot som är rasistiskt och främlingsfientligt motiverade. Artikel 5 handlar om kränkningar som är rasistiskt eller främlingsfientligt motiverade. I artikel 6 behandlas spridning av visst material som rör folkmord eller brott mot mänskligheten. Konventionsstaterna ska straffbelägga gärningar som består i att med hjälp av ett datorsystem till allmänheten sprida eller på annat sätt göra tillgängligt material som förnekar, grovt förringar, gillar eller rättfärdigar gärningar som utgör folkmord eller brott mot mänskligheten. Enligt artikel 7 ska uppsåtlig medhjälp till brott som straffbeläggs i enlighet med protokollet kriminaliseras. Konventionsstaterna har möjlighet att förbehålla sig rätten att helt eller delvis avvika från förpliktelserna att kriminalisera gärningar enligt artikel 3, 5 och 6.

I fråga om de krav på kriminalisering som följer av artikel 6 gör regeringen bedömningen att Sverige bör utnyttja den möjlighet som finns, enligt artikel 6.2 a, att ställa upp ytterligare rekvisit för att kriminalisera de handlingar som beskrivs i artikeln. I övrigt gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller de krav på kriminalisering som följer av tilläggsprotokollet.

I propositionen överväger regeringen även behovet av att lämna ett förbehåll för den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. Regeringen konstaterar därvid att de gärningar som ska kriminaliseras enligt artikel 3 och 5 i tilläggsprotokollet är straffbara även som tryck- och yttrandefrihetsbrott när de begåtts i en grundlagsskyddad medieform. Regeringen gör därför bedömningen att Sverige, utan att göra förbehåll, uppfyller kraven i artikel 3 och 5 i tilläggsprotokollet.

Vidare konstaterar regeringen att uppsåtlig medhjälp till samtliga brott i tilläggsprotokollet ska vara straffbart (se artikel 7). Dessa brott kan i vissa fall vara att bedöma som tryck- eller yttrandefrihetsbrott. Principen om ensamansvar i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen innebär att vanliga straffrättsliga regler om ansvar för medverkan inte tillämpas i dessa fall. Istället ligger straffansvaret på en särskilt utpekad person. Tilläggsprotokollets ingresstext anger emellertid att artiklarna inte avser att påverka redan etablerade principer om yttrandefrihet i nationella rättssystem. Mot den bakgrunden gör regeringen bedömningen att den svenska särregleringen inte kan anses stå i konflikt med tilläggsprotokollets krav på ansvar för medhjälp.

Regeringens bedömning i dessa frågor överensstämmer med den som görs i betänkandet (SOU 2013:39) men avviker delvis från de bedömningar som görs i promemorian (Ds 2005:6) och som har framförts av bl.a. Stockholms

universitet (juridiska fakulteten) i ett remissyttrande över utredningens betänkande. I promemorian görs bedömningen att Sverige bör göra det mer omfattande förbehållet enligt artikel 6.2 b i tilläggsprotokollet, med hänvisning till att relevanta svenska straffbestämmelser inte omfattar de gärningar som avses i artikel 6. Vidare görs i promemorian bedömningen att förbehåll enligt artikel 3.3 och artikel 5.2 b bör uppställas för att garantera den svenska särregleringen av yttrande- och tryckfriheten, särskilt vad avser ensamansvaret.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2021.

Lagrådet har granskat regeringens förslag utan att ha några invändningar.

Följdmotionen

Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkar i kommittémotion 2020/21:3818 att riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare förbehåll vid tillträdet till konventionen och tillkännager det för regeringen.

Enligt motionärerna finns det skäl att från Sveriges sida lämna förbehåll vid tillträddandet gällande den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. Tryck- och yttrandefriheten är ett fundament i den moderna demokratin. Att visst tryck och tal är kriminaliserat följer av att yttrandet av densamma allvarligt hindrar andra från att nyttja sin egen rätt till yttrandefrihet. Enligt motionärerna är det främst upp till varje enskilt land att utforma de inskränkningar av yttrandefriheten som det landet anser är motiverat. Det internationella samarbetet bör enligt motionärerna syfta till att underlätta varje enskilt lands beivrande av brottslighet, snarare än till att länderna förbinder sig till en viss straffrättslig reglering. Att förbinda sig att reglera tryck- och yttrandefrihet på ett visst vis bör därför inte anses lämpligt. Motionärerna anför att Sverige därför bör lämna ett förbehåll enligt artikel 3.2 och 5.2 i tilläggsprotokollet till konventionen. Gällande svensk lag som enligt regeringen redan reglerar de frågor som tilläggsprotokollet behandlar bör enligt motionärerna inte ändras i samband med ett sådant förbehåll.

Gällande ordning

Allmänt om grundlagsregleringen

I 1 kap. 1 § regeringsformen framhålls att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning. Yttrandefriheten respektive informationsfriheten är garanterad genom 2 kap. 1 § regeringsformen. Begränsningar i yttrandefriheten får enligt 2 kap. 21 § regeringsformen göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar.

I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i radio, tv eller vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt

filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar gäller tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen innehåller ett detaljerat skyddssystem för tryck- och yttrandefriheten. Systemet vilar på ett antal grundprinciper som syftar till att ge ett särskilt starkt skydd för tryckta skrifter och vissa andra medieformer. De principer det handlar om är principerna om censurförbud, etableringsfrihet, ensamansvar, meddelarskydd, en särskild brottskatalog och en särskild rättegångsordning. En viktig komponent i skyddet är vidare att inga andra begränsningar i tryck- och yttrandefriheten får göras än de som följer av de två grundlagarna. Begränsningar av det slaget förutsätter alltså en grundlagsändring.

Ensamansvar

Principen om ensamansvar innebär att bara en person kan hållas straff- och skadeståndsrättsligt ansvarig för innehållet i en framställning som omfattas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Vem som ansvarar för brott pekas ut i grundlagarna (8 kap. tryckfrihetsgrundlagen och 6 kap. yttrandefrihetsgrundlagen). Det finns således inte utrymme för att hålla någon ansvarig för medverkan till brott. I fråga om skadestånd kan dock ett solidariskt betalningsansvar gälla i vissa situationer (11 kap. 2–5 §§ tryckfrihetsförordningen samt 9 kap. 2–6 §§ yttrandefrihetsgrundlagen).

Den som pekas ut i grundlagarna ansvarar oavsett hur han eller hon har bidragit till framställningen och oberoende av om vederbörande faktiskt kände till framställningens innehåll i förväg (den s.k. uppsåtspresumtionen). Undantag kan göras i vissa speciella fall, t.ex. om en utgivare har utsetts för skens skull.

Tryck- och yttrandefrihetsbrott

Om tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen är tillämplig gäller den lagen ensam som straff- och processlag (1 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 14 § yttrandefrihetsgrundlagen). Tryckfrihetsförordningen innehåller en fullständig uppräknning, en s.k. brottskatalog, av de gärningar som kan utgöra tryckfrihetsbrott när de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt vanlig lag (7 kap. tryckfrihetsförordningen). Genom en hänvisning i yttrandefrihetsgrundlagen ska tryckfrihetsbrotten anses som yttrandefrihetsbrott om de begås i en framställning som omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen och är straffbara enligt lag (5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen). När det gäller påföljder för tryck- och yttrandefrihetsbrott hänvisar grundlagarna till brottsbalken.

Enligt 4 kap. och 5 kap. brottsbalken kan den som uttalar hot eller kränkningar göra sig skyldig till brott, t.ex. olaga hot eller förtal (4 kap. 5 § och 5 kap. 1 § brottsbalken).

Olaga hot och förtal är även straffbart som tryckfrihetsbrott eller yttrandefrihetsbrott om gärningarna begås i grundlagsskyddade medier (7 kap. 2 och 3 §§ tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen).

Straffbestämmelser om uppvigling och hets mot folkgrupp finns i 16 kap. brottsbalken. För uppvigling döms bl.a. den som i meddelande till allmänheten uppmanar eller på något annat sätt söker förleda till brottslig gärning (16 kap. 5 § första stycket brottsbalken). För hets mot folkgrupp döms den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck (16 kap. 8 § brottsbalken).

Genom bestämmelserna i 7 kap. 5 och 6 §§ tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen är uppvigling och hets mot folkgrupp också tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringen gör bedömningen att Sverige uppfyller de krav på kriminalisering som följer av tilläggsprotokollet, under förutsättning att Sverige gör det av regeringen föreslagna förbehållt avseende förnekande och grovt förringande av folkmord och brott mot mänskligheten. Vidare konstaterar utskottet att regeringen gör bedömningen att något särskilt förbehåll med anledning av den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott inte behövs. Till stöd för sin bedömning hänvisar regeringen främst till skrivningen i tilläggsprotokollets ingresstext, där det framgår att artiklarna i tilläggsprotokollet inte avser att påverka redan etablerade principer om yttrandefrihet i nationella rättssystem.

Utskottet noterar att det under regeringens beredning av ärendet har förts fram synpunkter som delvis avviker från de bedömningar som regeringen gör avseende behovet av förbehåll, bl.a. med hänvisning till den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. Vidare noterar utskottet att dessa synpunkter har bemötts av regeringen i propositionen och även i det betänkande som ligger till grund för de ställningstaganden som regeringen gör i propositionen.

Utifrån de utgångspunkter som konstitutionsutskottet har att beakta har utskottet inget att invända mot att propositionen bifalls och att motion 2020/21:3818 av Adam Marttinen m.fl. (SD) avslås.

Stockholm den 23 februari 2021

På konstitutionsutskottets vägnar

Karin Enström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Enström (M), Hans Ekström (S), Marta Obminska (M), Matheus Enholm (SD), Per-Arne Håkansson (S), Linda Modig (C), Mia Sydow Mölleby (V), Ida Drougge (M), Fredrik Lindahl (SD), Laila Naraghi (S), Tuve Skånberg (KD), Daniel Andersson (S), Tina Acketoft (L), Mikael Strandman (SD), Camilla Hansén (MP), Erik Ottoson (M) och Erik Ezelius (S).

Avvikande mening

Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet (SD)

Matheus Enholm (SD), Fredrik Lindahl (SD) och Mikael Strandman (SD) anför:

Vid Sveriges tillträde till tilläggsprotokollet till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet finns det skäl att lämna förbehåll avseende den svenska särregleringen av tryck- och yttrandefrihetsbrott. Tryck- och yttrandefriheten är ett fundament i den moderna demokratin. Att visst tryck och tal är kriminaliserat följer av att sådana yttranden allvarligt hindrar andra från att nyttja sin egen rätt till yttrandefrihet. Det är dock främst upp till varje enskilt land att utforma de inskränkningar av yttrandefriheten som det landet anser är motiverat. Det internationella samarbetet bör syfta till att underlätta varje enskilt lands beivrande av brottslighet, snarare än att länderna förbinder sig till viss straffrättslig reglering. Att förbinda sig att reglera tryck- och yttrandefrihet på ett visst sätt bör därför inte anses lämpligt. Sverige bör således lämna ett förbehåll enligt artikel 3.2 och 5.2 i tilläggsprotokollet till konventionen. Detta anser vi att riksdagen ska tillkännage för regeringen.

Från de utgångspunkter som konstitutionsutskottet har att beakta anser vi mot denna bakgrund att justitieutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3818 av Adam Marttinen m.fl. (SD).